

Adnan Duraković*

ULOGA AKADEMSKE ZAJEDNICE U CIVILNOM NADZORU NAD RADOM OBAVJEŠTAJNO SIGURNOSNE SLUŽBE

SAŽETAK

Cilj rada je ukazati na mogućnost uključivanja akademske zajednice kao čvrste tačke u produkciji znanja odnosno generiranja podataka i informacija u mreži institucija koje doprinose nacionalnoj sigurnosti kroz participaciju iste i kao partnera i kao instrumenta koji može pomoći u nadzoru obavještajno- sigurnosnih službi od prihvaćenih instanci nadzora odnosno kontrole. Birokratski mehanizam generiranja obavještajnih produkata neće uskoro biti dovoljan da parira mrežnom načinu stvaranja informacija odnosno generiranju znanja. Pojave i trendovi koje karakteriše dinamičnost, kompleksnost i stohastičnost zahtjevaju interdisciplinarno posmatranje čime se stvara potreba za saradnjom između obavještajne zajednice i akademske zajednice. Obje zajednice u osnovi imaju slično razmišljanje i sličnu metodologiju u problemskoj oblasti kao i cilj - dolazak do objektivne istine, ali i bitne razlike, prije svega u odnosu na postulate javnosti i tajnosti i u odnosu prema vladi, odnosno tijelima države i društvu u cjelini. Kombinovanjem jakih strana obje zajednice se može postići maksimalna efikasnost u realizaciji zahtjeva koje postavlja nacionalna sigurnost. Glavni fokus bi bio usmjeren na podržavanje dugoročnog planiranja i identifikovanje prijetnji uglavnom na strateškom nivou kako bi se podržali donosioci odluka putem kreativnog korištenja i generiranja znanja, dobijanja bitke za talente, vođenju računa o demokratskim principima, civilnim ekspertizama kao paralelnim ekspertizama koje služe za upoređivanje rezultata, bolje razumjevanje novih sigurnosnih izazova i zadobijanje podrške javnosti.

Ključne riječi: Nacionalna sigurnost, akademska zajednica, obavještajno sigurnosne službe, nadzor nad radom obavještajnih službi.

---

* Doc. dr., Pravni fakultet Zenica; Email: dadnan07@yahoo.com

1. UVOD

Djelatnost obavještajno-sigurnosnih službi je raznovrsna i obuhvaća interpoliranje odnosno praćenje zbivanja i aktivno miješanje u gotovo sve vrste političkog, vojnog, ekonomskog i drugih aspekata života u zemljama za koje je zainteresovana. Obavještajno-sigurnosne službe temelje svoju moć na monopolu informacijama kroz tajnost procesa generiranja obavještajnih produkata i kroz ograničenost korisnika tih produkata. Operacije obavještajno-sigurnosnih službi postaju sve više uslovljene podacima koje je teško i opasno prikupiti. Okruženje u kojem savremene obavještajno-sigurnosne organizacije djeluju karakteriše potreba za brzim prikupljanjem podataka, analizama i donošenjem odluka, gotovo u realnom vremenu. Poseban problem su pojave i trendovi koje zahtjevaju interdisciplinarno posmatranje dinamičnih, kompleksnih i stohastičkih fenomena. Birokratski mehanizam generiranja obavještajnih produkata neće uskoro biti dovoljan da parira mrežnom načinu stvaranja informacija odnosno generiranja znanja. Kako je znanje najoskudniji i najproduktivniji resurs to iskorištavanjem svih onih tačaka gdje se generira dodatna vrijednost informacija se ostvaruje ključna prednost. Tu se javlja potreba za saradnjom između obavještajne zajednice i akademske zajednice. Obje zajednice u osnovi imaju slično razmišljanje i sličnu metodologiju u problemskoj oblasti kao i cilj - dolazak do objektivne istine, ali i bitne razlike, prije svega u odnosu na postulate javnosti i tajnosti i u odnosu prema vladi, odnosno tijelima države. Kombinovanjem jakih strana obje zajednice se može postići maksimalna efikasnost u realizaciji zahtjeva koje postavlja nacionalna sigurnost. Prije nego objasnimo odnos između dvije zajednice potrebno je reći osnovne stvari o obavještajno-sigurnosnim službama, njihovim karakteristikama, izvorima, metodama prikupljanja podataka i izazovima koji se javljaju u nadzoru nad ovim službama.

2. KARAKTERISTIKE, DJELATNOSTI, IZVORI I METODE PRIKUPLJANJE INFORMACIJA OBAVJEŠTAJNIH SLUŽBI

Djelatnost obavještajnih službi je raznovrsna i obuhvaća interpoliranje odnosno praćenje zbivanja i aktivno miješanje u gotovo sve vrste sve vrste političkog, vojnog, ekonomskog i drugih aspekata života u zemljama za koje je zainteresovana. Iako je po organizacijskom ustrojstvu centralizovana i vertikalno strukturirana radi veće efikasnosti, uzajamne kontrole i zaštite tajnosti sastoji se od organizacijskih jedinica specijalizovanih za obavljanje obavještajnih, bezbjedonosnih, subverzivnih djelatnosti, a ponekad i terorističkih aktivnosti. Za razliku od obavještajnih i protu-

obavještajnih-sigurnosnih aktivnosti koje su legitimne i prihvatljive pod uslovom poštovanja međunarodnih i nacionalnih standarda, terorističke i subverzivne aktivnosti su krajnjih oblik ofanzivnih i napadačkih politika i djelatnosti čije se postojanje negira politikom uvjerljivih argumenata. Takva praksa je protivna međunarodno priznatim standardima koji se odnose na suverenitet, miroljubivo rješavanje sporova među državama i nemišanja u unutrašnje stvari država. Otkrivanje ovakve prakse službu izlaže riziku od političke sramote i gubitku kredibiliteta, krivičnom gonjenju pripadnika, a samu zemlju nekada i riziku od unilateralnog ili međunarodnog političkog pritiska, krivičnog gonjenja od strane drugih država, pa čak i vojne odmazde i intervencije. Protuobavještajni i obavještajni rad¹ sastoji se od širokog spektra mjera i radnji u operativnom i analitičkom smislu koje se poduzimaju kako bi se identificirale i razumjele aktivnosti stranih obavještajnih službi, organizacija, skupina ili pojedinaca i time ojačala pozicija vlade u svakodnevnim, ali i dugoročnim pozicijama. Obavještajno-sigurnosne službe detektuje potencijalne nacionalne prijetnje uključujući teroriste i pripadnike organiziranog kriminala na način da to nije sumnjivo i nije poznato osobama koje su mete interesovanja, i prema njima poduzimaju preventivne ili represivne mjere, koje nekada idu i do likvidacije. Sigurnosne službe predstavljaju miks djelatnosti kao što je policijski posao na višem nivou prema prijetnjama iznutra, a kao što je npr. organizirani kriminal, kontraobavještajnog djelovanja prema strancima i osobama za koje postoje indicije da rade za strane obavještajne službe, praćenje i suzbijanje političkog nasilja u funkciji političke policije. One operativno svoje aktivnosti mogu obavljati unutar, ali i van zemlje. Za razliku od sigurnosnih službi glavni fokus obavještajnih službi je da podrže dugoročno planiranje i identifikovanje prijetnji uglavnom na strateškom nivou kako bi podržali donosiocima odluka prije svega na vanjsko-političkom planu. Kontraobavještajno djelovanje bez obzira da li je smješteno u neku od ove dvije organizacije popunjava sigurnosno područje koje je granično između ova dva. U određenom broju zemalja postoji samo jedna civilna služba koja ima odrednice obavještajno-sigurnosne službe. Zbog mogućeg djelovanja više različitih obavještajnih službi na istim prijetnjama obično se usmjeravanje službi vrši na nivou ili jedne centralne obavještajne

---

¹ Obavještajni rad je podržan od strane specijalizovanih državnih agencija sa glavnim ciljem prikupljanja podataka iz otvorenih ili zatvorenih izvora (kolekcija), stvaranje obavještajnih produkata za korisnike (analiza), prevencije neprijateljskih aktivnosti od strane stranih entiteta koji se poduzimaju s ciljem uništenja ili narušavanja unutrašnjeg poretka (kontrašpijunaža) i provođenje aktivnosti protiv stranih država radi modeliranja stanja u željenom smjeru u toj državi i sve to bez znanja svih ostali koji nisu u to involvirani (prikrivene operacije). A. James "The New Spies – Exploring the frontiers of espionage", Hutchinson, London, 1994, p.104, a prema: R. C. Ragea, Democratic control of the intelligence sector in Romania, the 4th European Consortium for Political Research, Pisa, 6-7th September 2007. str. 6.

agencije, nekog komiteta zaduženog za obavještajno-sigurnosne poslove ili ministarstva.

„Izazov za obavještajne službe u tranzicijskim zemljama je u povećanju profesionalizma i dostizanje efikasnosti onih na zapadu. One žele da pokažu da raspolažu sa visokim nivoom profesionalne ekspertize, da su dobro trenirane kako u operativom tako i u menadžerskom aspektu i žele da to bude vidljivo kao „brend“ u njihovom korporativnom identitetu i aktivnosti cijele službe. Sa rastom ovog profesionalizma raste i potencijal za uticaj na političko odlučivanje glavnih političkih aktera. Nakon 11. septembra sve sigurnosne institucije anticipiraju potrebu za različitim tipovima alijansi i multinacionalnih obavještajnih kapaciteta za upotpunjavanje misija vezano za sukobe niskog intenziteta koji se dešavaju van domaćeg područja-regije ili za prekomorske operacije. To zahtjeva od tranzicijskih demokratija da razvijaju prilagodljive² i tehnički opremljene kapacitete za različite intenzitete prijetnji³“.

“Peter Gill klasifikuje obavještajno-sigurnosne službe po stepenu moći koji posjeduju mjerenu stepenom autonomije od eksternih faktora političke kontrole i nadzora i stepenu penetracije u samo društvo. Ovakva klasifikacija je ujedno i paralela za klasificiranje prirode države kao autoritativne ili demokratske, a same sigurnosno - obavještajne službe u tri kategorije: Bureau of Domestic Intelligence (Odjel za unutrašnju špijunažu), Political Police (Politička policija) i Independent Security State (Nezavisna sigurnosna agencija koja se ponaša kao država u državi).

Bureau of Domestic Intelligence – Odjel za unutrašnju špijunažu je fokusiran na prikupljanje informacija radi krivičnog gonjenja povreda zakona vezano za aspekt bezbjednosti odnosno ugrožavanja ustavnog poretka. Radi na načelu zakonitosti, primjenjuje zakone kojima je regulisan njihov rad i pri tome ne primjenjuje agresivnu politiku prema građanima. Primjer ovakve službe je britanski MI5.

² “Prije redefiniranja koncepcijske uporabe znanja kao potke (paradigme), moramo se sjetiti dvije dodatne karakteristike mrežne teorije: prvo, vrijednost se dodaje samo na čvorovima, te drugo, snaga mreža dolazi iz njihove redundantnosti ili više putova između bilo koje dvije točke, tzv. “žilavosti” sustava. Razmislite o mreži autoputova i kako ona omogućava rast ekonomije. Mnogi poslovi smještaju se blizu gradskih čvorišta, donose veliko bogatstvo tim područjima. Kada loše vrijeme ili radovi blokiraju jedan put, obično obližnji put može podnijeti promet. Slično i vlade koje preuzmu vodstvo u oblikovanju informacijskih mreža i lociraju čvorove unutar svojih granica mogu steći ogromne komparativne prednosti (Ronfeldt, 1991). Zbog višestrukih veza i čvorova mreže nemaju kontrolni centar i ako ih se želi poništiti one moraju biti detaljno uništene. (Libicki, 1994). Štoviše, birokracije bi mogle biti poražene od mreža (cyberkracija), stoga bi mogle biti potrebne mreže za borbu protiv drugih mreža. “Budućnost bi mogla pripadati onome koji se usavrši u području informacijskih mreža” (Arquilla and Ronfeldt, 1994). “Nacionalne vrijednosti i nacionalni interesi u informacionom dobu, <http://zaklada-hanzekovic.ijf.hr/2003/slucaj.pdf>

³ Prilagođeno a prema: T. Babos, *Regulating the Intelligence System and Oversight in the Hungarian Constitutional Democracy* Naval Postgraduate School, Monterey, California, Thesis June 2003 , str. 33.

Political Police - Politička policija posjeduje veći stepen autonomije u djelovanju i odgovara političkoj eliti ili partiji na vlasti. Djelovanje je usmjereno ne prema specifičnim krivičnim djelima nego prema specifičnim grupama koje predstavljaju opoziciju vlasti. Primjer imamo u zemljama Latinske Amerike.

Independent Security State – “Nezavisna sigurnosna agencija koja se ponaša kao država u državi” posjeduje ogromnu samostalnost čak i prema snagama na vlasti u autoritativnim režimima koje one “kao štite”, potpuno autonomno određujući vlastite ciljeve, djelujući nezavisno čak i od vladajuće elite. Njihovo finansiranje je skriveno i primjeri koje Gill navodi za ove službe su bile u Južnoj Africi za vrijeme režima de Klerka i Securitate u Rumuniji za vrijeme Nicolae Ceaucescu.

Idealni tip službe za demokratiju je Bureau of Domestic Intelligence⁴.

U skladu sa zakonskim odredbama obavještajno- sigurnosna služba/e prikuplja podatke sigurnosnog ili obavještajnog značaja:

- korištenjem javnih izvora, kontaktima s građanima, saradnjom sa drugim državnim organima, agencijama i pravnim osobama, primjenom prikrivenih mjera i korištenjem operativne tehnike, primjenom mjera prikrivanja i obmane, prikupljanjem podataka putem tajnih saradnika, informatora svih vrsta i agenata, zatim pretresima prostora, objekata i lica,
- formaliziranom ili neformalnom saradnjom sa stranim obavještajnim službama i njihovom agenturom.

Rezultat obavještajnog ciklusa je obavještajni produkt. Obavještajni produkt ima dvije karakteristike. Prvo, ograničenost njegove upotrebe i limitiranost njegovih korisnika u postupanju sa njima, i drugo, isključivo pravo onoga ko ga stvara da odredi ko će ga koristiti i na koji način. Ograničenost upotrebe tiče se prednosti koju taj produkt daje onome ko ga posjeduju, a limitiranost broja korisnika na zaštitu samog mehanizma stvaranja takvog produkta. Posljedično stvara se potreba za tajnošću koja obuhvata oba aspekta i proizvodnju i korištenje obavještajnih produkata⁵. Obavještajno-sigurnosne službe za cilj imaju prikupljanje i analizu specifičnih informacija o djelovanju država, organizacija, grupa i pojedinaca kako na domaćoj tako i na stranoj teritoriji, kao i obavljanje širokog spektra aktivnosti kako bi se osigurala jaka pozicija vlade, odnosno države, partije ili čak privatnih entiteta u

⁴ T. C. Bruneau, K. R. Dombroski, *Reforming Intelligence: The Challenge of Control in New Democracies*, ccmr.org/public/library_file_proxy.cfm/lid/.../reforming_intelligence.pdf, str. 3,4

⁵ Prema: R. C. Ragea, *Democratic control of the intelligence sector in Romania*, the 4th European Consortium for Political Research, Pisa, 6-7th September 2007. str. 3

upotrebi informacija kako u unutrašnjoj tako i vanjskoj politici, ekonomiji i sigurnosti. To ne znači da obavještajno-sigurnosne službe u svakodnevnom radu ne dolaze do informacija koje se odnose i na krivična djela i njihove učinioce. Između obavještajno-sigurnosnih i policijskih službi postoje velike razlike i sličnosti. Različiti zadaci i način na koji se upravlja ovim organizacijama, način realizacije zadataka i način predstavljanja javnosti ovih organizacija su usloveli i različitu organizacionu kulturu, a pregradni zid koji je zakonski podignut između ove dvije organizacije treba da bude garancija da se te dvije različite, ali bliske organizacije i njihove djelatnosti se neće uzajamno preklapati, da se neće koristiti suštinski različitim ovlastima. Bez obzira da li se radi o slučajevima od obostranih interesa ili ne, potrebno je da se omogući zaštita ljudska prava i sloboda kao i funkcioniranje instanci nadzora nad njihovim djelovanjem.

U SAD-u su nakon 11. septembra počeli da djeluju fuzijski centri kao tačke preko kojih su se dodirivale obavještajne i policijske agencije i razmjenjivali uzajamno interesantne podatke, koji se inače ne bi mogli razmjenjivati.⁶ Policijski službenici su morali da prođu sigurnosne provjere koje vrijede za pripadnike obavještajnih službi.

Općenito informacije obavještajnih službi podliježu načelu tajnosti, dok informacije koje prikupi policijski organ se koriste kao dokazi i u načelu su javni, o njima se može očitovati druga strana tokom samog krivičnog postupka odnosno glavnog pretresa. Dvije su vrste informacija koje se mogu prikupljati od strane obavještajno sigurnosnih službi:

- informacije o osobama, grupama, organizacijama i državama, njihovim djelatnostima koje su potrebne političkom vrhu za donošenje odluka odnosno za vođenje politike,
- aktivnosti koje za cilj imaju prikupljanje podataka i dokaza, a tiču se pojedinaca, grupa i organizacija u vezi konkretnih krivičnih djela, prije svega protiv nacionalne sigurnosti, ali i sve šireg kruga štetnih ponašanja iz kataloga inkriminacija KZ-a radi vođenja sudskih postupaka.

---

⁶ Poslije 11. septembra Kongres je prilagodio barijere kroz donošenje USA Patriot Act of 2001 (P.L. 107-56) i drugih propisa. USA Patriot Act je ozakonio razmjenu informacija između policijskih i obavještajnih službi koje prikupljaju informacije iz inostranstva. Homeland Security Act (P.L. 107-296) omogućava da dio Odjela za domovinske sigurnosti Department of Homeland Security (DHS) pod nazivom Obavještajna analiza i zaštita infrastrukture kao (Analysis and Infrastructure Protection component of the Department of Homeland Security (DHS)) prima i analizira obavještajne informacije i iz inostranstva i iz domaćih policijskih agencija koje se odnose na prijetnje od terorizma pod nazivom Terrorist Threat Integration Center (TTIC) radi obavljanja integrativnih obavještajnih analiza. Ovo je trebalo otkloniti nedostatke koji su doveli do napada u septembru, a nastale tehnološke promjene su sada mogle da otklone i razloge za barijere jer se sada u različiti oblici prikupljaju podataka od strane različitih organizacija mogu usmjeriti u jedan respektabilni komandni centar u Vašingtonu i procesirani i analizirani prije nego ih dobiju njihovi korisnici što je bilo izloženo kritici u pogledu efikasnosti centraliziranog pristupa analizi. R. A. Best, Intelligence Community Reorganization: Potential Effects on DOD Intelligence Agencies, Foreign Affairs, Defense, and Trade Division Order Code RL32515, Updated December 21, 2004

U pogledu strateških informacija (informacija čiji cilj nije vođenje krivičnog postupka mada njihovo prikupljanje može imati i obilježja krivičnih djela) sudovi nemaju nadzor niti kontrolu i kao takve ne bi se smjele koristiti kao dokazi u postupcima. Ove vrste informacija se ne prikupljaju po kriteriju krivičnih procesnih zakona nego čak imaju karakter protuzakonitog djelovanja na teritoriji drugih zemalja i obilježja krivičnih djela, npr. špijunaže, ili djela protuustavnog djelovanja itd.

U međunarodnom pravu niti jednom normom nije zabranjen akt prikupljanja informacija niti se nekom normom ono ograničava. Važeći princip je da informacije koje se prikupljaju o osobama ili organizacijama ne bi trebalo prikupljati na pristrasan način ili na način zabranjen zakonom, niti bi se smjele koristiti protivno svrsi i principima Povelje Ujedinjenih nacija i međunarodnim dokumentima kao što su konvencije o ljudskim pravima bilo Evropska ili UN-ova i sl. dokumentima koje određuju standarde ljudskih i političkih prava i sloboda⁷.

⁷ **Nepovrediva ljudska prava** Prema članku 4., stavku 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, ne dopušta se povreda ovih prava: na život (članak 6.); na nepodvrgavanje mučenju ili okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju (članak 7.); na slobodu od ropstva ili služenja (članak 8.); na nemogućnost kažnjavanja zatvorom zbog neispunjavanja ugovorne obveze (članak 11.); na nepodvrgavanje retroaktivnim kaznenim mjerama (članak 15.); na to da se pred zakonom bude prepoznat kao osoba (članak 16.); na slobodu misli, savjesti i vjere (članak 18.). Izvor: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (stupio na snagu 1976.).

Test kvalitete zakona : Europska konvencija o ljudskim pravima određuje da u demokratskom društvu, između ostaloga, pravo na privatnost (čl. 8.), sloboda misli, savjesti i religije (čl. 9.), kao i sloboda izražavanja (čl. 10.) i sloboda okupljanja i udruživanja (čl. 11.) mogu biti ograničene u interesu nacionalne sigurnosti i javnog reda. Međutim, Konvencija propisuje da ta ograničenja moraju biti provedena »u skladu sa zakonom«. Običajno pravo Europskoga suda za ljudska prava navodi, *inter alia*, da sigurnosne i obavještajne službe mogu provoditi svoje posebne ovlasti ako su one određene zakonom. S time u vezi Europski sud kaže: Pod zakonom se podrazumijevaju i pravila običajnog prava, kao i statuti i ostale podređene odredbe. U takvim slučajevima, da bi se nešto smatralo »zakonom«, Sud kaže da odredba mora biti dostupna i sročena dovoljno precizno da bi građanin prema njoj mogao odrediti svoj način ponašanja (*Sunday Times protiv UK*, 26. travnja 1979., 2 EHRR (Europska izvještaj o ljudskim pravima) 245, stavak 47.); Zakon koji dopušta neograničenu slobodu odlučivanja u pojedinačnim slučajevima ne posjeduje bitne odlike predviđivosti i u ovom se smislu ne smatra zakonom. Opseg slobode odlučivanja mora se prilično točno odrediti. (*Silver i drugi protiv UK*, 25. ožujka 1983., 5 EHRR 347, stavak 85.); Provjere i ostala jamstva sprečavanja zloupotrebe ovlasti u djelovanju obavještajnih službi moraju se točno odrediti ako se želi da budu usklađeni s temeljnim ljudskim pravima. Moraju postojati zaštitne mjere protiv zloupotrebe prava odlučivanja koje je određeno zakonom (*Silver i ostali protiv UK*, stavak 88- 89.); Ako te zaštitne mjere nisu predviđene samim zakonom, zakon mora bar odrediti uvjete i postupke u slučajevima povrede (*Klass protiv Federalne Republike Njemačke*, br. 5029/71., Izvješće od 9. ožujka 1977., stavak 63.; *Kruslin protiv Francuske*, 24. travnja 1990., A/176-A, stavak 35.; *Huvig protiv Francuske*, 24. travnja 1990., A/176-B, stavak 34.).

Izvor: internetske stranice Europskoga suda za ljudska prava <http://www.echr.coe.int/>

Ian Cameron, *Nacionalna sigurnost i Europska konvencija o ljudskim pravima*, 2000., Kluwer Law International. Vidi i Odabrane smjernice Povjerenstva ministara Vijeća Europe o ljudskim pravima i borbi protiv terorizma (iz 2002. godine), i vidjeti Konvenciji protiv mučenja i ostalog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja a prema: H. Born, I. Leigh: Postizanje odgovornosti u obavještajnoj djelatnosti, Pravni standardi i najbolji načini nadzora obavještajnih agencija, DCAF, ISBN 92-9222-029-2, Oslo, 2005, str. 18, 20, 36.

Država putem svojih kriterija postavlja ograničenja i prag za aktivnosti obavještajnih službi kojima se narušavaju privatnost i prava čovjeka. Širina dozvoljenih aktivnosti obavještajnih službi se kreće od prikupljanja podataka do tajnih operacija.

“Samo dobro obaviješteni visoki vladini zvaničnici mogu dati potrebne smjernice obavještajnim službama i donijeti ispravne političke procjene. Operacije obavještajnih službi postaju sve više uslovljene podacima koje je teško i opasno prikupiti. Očuvanje tajni je sve teže iz tehničkih i političkih razloga. Državne obavještajne službe treba da rade sa kolegama iz drugih država ukoliko žele da ispune svoje zadatke. S druge strane, ovakva saradnja može da bude otežana međusobnom sumnjičavošću i razlikama u radnoj praksi između službi. Rad obavještajnih službi u nekim zemljama je ometen manjkom povjerenja u njihovu djelotvornost i posvećenost principima demokratskog nadzora. Ovaj problem dodatno je pogoršan tamo gdje javnost nije dovoljno informisana o aktivnostima obavještajnih službi i metodama za njihovu kontrolu.

U poslijeautoritarnim društvima često je prisutno živo sjećanje na sigurnosne i obavještajne službe sa širokim djelokrugom i sveobuhvatnim ovlastima, koje su korištene za zaštitu diktatorskih režima protiv nezadovoljstva njihovih vlastitih građana. Službe su u takvim režimima korištene da bi se potisnula politička oporba, spriječile bilo kakve demonstracije, uklonili vođe radničkih sindikata, medija, političkih stranaka i ostalih organizacija građanskoga društva. Djelujući na taj način, službe su se dubinski upletale u politički i svakodnevni život. (...) Za mnoge zemlje organizirani kriminal i trgovina ljudima najveća su društvena i ekonomska zla, iako ne ugrožavaju stabilnost i opstanak mehanizma vlasti. U nekoliko bi država, pogotovo u nekim tranzicijskim demokracijama, ti problemi mogli popriimiti razmjere prijetnje za stabilnost i opstanak mehanizma vlasti, stoga se s pravom mogu smatrati prijetnjama za »nacionalnu sigurnost«. U većini slučajeva organizirani kriminal odlikuje se širokim razmjerima, dugovječnošću i urotničkim ustrojem koji ga razlikuje od »obične« kriminalne djelatnosti, ali ga svejedno ne podiže na razinu koja opravdava upotrebu sigurnosnih i obavještajnih službi u istrazi i borbi protiv njega.”⁸

Djelatnost obavještajnih službi je kakosmo rekli već šira od pojma krivične stvari, odnosno otkrivanja krivičnih djela i počilaca. Ugrožavanje od strane terorista i organizovanog kriminala pomjera fokus djelovanja obavještajno-sigurnosnih službi kao „primarnih prijetnji za nacionalnu sigurnost” jer oni imaju i međunarodnu dimenziju, a posljedice direktno ugrožavaju

⁸ Vidi: H. Born, I. Leigh: Postizanje odgovornosti u obavještajnoj djelatnosti, Pravni standardi i najbolji načini nadzora obavještajnih agencija, DCAF, ISBN 92-9222-029-2, Oslo, 2005., str.

opstanak države i utiču na stanje nacionalne sigurnosti. Za razliku od policijskih organizacija koje prije svega imaju represivnu funkciju, a istražni aparat se aktivira nakon sumnje da je počinjeno krivično djelo, što u pogledu dijela kojima se ugrožava nacionalna sigurnost znači da je sigurnost i opstanak države već ugrožena, obavještajno sigurnosne službe djeluju preventivno⁹. Razumjevanje prijetnje koju predstavljaju organizovani kriminal kao prijetnje po nacionalnu sigurnost možemo uvidjeti preko primjera koje ćemo dati.

- „Interesantan je podatak dobijen iz Ministarstva unutrašnjih poslova Rusije koji ukazuje da je u 1993. godini organizovani kriminalitet kontrolisao 41 000 preduzeća, uključujući 1500 državnih, 500 podjeljenog rizika, 550 banaka i blizu 700 tržnica.“¹⁰ „Prema raspoloživim pokazateljima u Rusiji je u 1993. godini bilo oko 4350 organizovanih kriminalnih grupa, dok se u prvoj polovini 1994. godine taj broj popeo na više od 5700 grupa, od kojih se od 200 grupa nalazi na visokom tehničkom nivou, a smatra se da izvan zemlje djeluju u 30 država“¹¹
- U Ujedinjenom Kraljevstvu je otkriveno da 1 kg heroina proizvodi 200 dilera i provalnika;
- Uticaj bandi na regionalne ekonomije je značajan. The Inter-American Development Bank (IDB) procjenjuje cijenu nasilja kroz Latinsku Ameriku u iznosu od 14,2 posto GDP bruto društvenog proizvoda;
- „Mafijaške organizacije „Cosa nostra“, „Ndrangheta“, „Camora“ i „Sacra Corona unita“ u Italiji godišnje naprave promet od 130 milijardi eura, što je sedam posto bruto domaćeg proizvoda, objavljeno je u godišnjem izvještaju Trgovačkog i poduzetničkog udruženja „Confesercenti“ u Rimu¹²;
- Međunarodne migracije putem organiziranog kriminaliteta donesu zaradu od oko 7 milijardi dolara godišnje (procjena iz 1997.);
- Približno je oko 1 milijarda \$ vrijednosti ukradenih vozila u USA koja bivaju transportovana u druge države;
- Raspad Sovjetskog carstva i bivše Jugoslavije, kao i nekih drugih država učinio je dostupnim ogromne rezerve lakog oružja i drugog vojnog ma-

⁹ Vidi više: S. Tatalović, M. Bilandžić, Osnove nacionalne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb 2006.

¹⁰ M. Kokolj, Osvrt na stanje organiziranog kriminaliteta u nekim državama svijeta, Organizirani kriminalitet i korupcija, Srpsko udruženje za krivično pravo, mart 1996, str 49., a prema: M. Bošković Mićo, Organizovani kriminalitet, prvi deo- kriminološki i kriminalistički aspekti, Policijska akademija, Beograd, 1998., str. 48.

¹¹ Ž. Aleksić, Oblici borbe protiv organiziranog kriminaliteta u svetu, Organizovani kriminalitet i korupcija, Srpsko udruženje za krivično pravo, Beograd, mart 1996., str. 72., a prema: M. Bošković, Organizovani kriminalitet, prvi deo- kriminološki i kriminalistički aspekti, Policijska akademija, Beograd, 1998., str. 48.

¹² Vidi: Kriminalne organizacije preuzimaju legalne poslove –Mafija zarađuje 130 milijardi eura godišnje, Dnevni avaz, četvrtak, 13 novembar, 2008., str. 26.

terijala čime su se stvorili preduslovi za opskrbu regionalnih konflikta jeftinim naoružanjem. Transnacionalni organizirani kriminal ima sav potencijal da postane ozbiljna opasnost za globalni mir i sigurnost;

- Na US stock markets postoje indicije da su neke organizovane grupe napravile i vlastite brokerske kuće i da upumpavaju i ispumpavaju novac i čine druge berzanske malverzacije;
- U Kanadi ruska mafija manipulira na berzi metala;
- U proizvodnji i trgovini namirnicama mafija je u nekim italijanskim regijama preuzela nadzor. Ribarstvo, mljekarstvo te trgovina kafom i kruhom u Napulju praktično su potpuno u rukama Camorre. Ona upravlja napuljskim pekarnicama, njih oko 2.500, a mafija u velikom stilu sudjeluje i u poslovanju noćnih lokala i u trgovini na veliko, tvrdi talijanska Trgovinska i poduzetnička udruga Confesercenti¹³;
- Organizirani kriminal je usko vezan i sa industrijskom špijunažom i krađom visoke tehnologije naročito u fazi kada je isporuka ovih dobara u toku;
- Manipulacija na kladionicama, legalne i ilegalni kockarnice su pod kontrolom organizovanog kriminaliteta;
- Tako ostvaren profit se dalje pere putem finansijskih kanala i investira se potpuno legalno u lokalne zajednice ili poslovne poduhvate čime postaje zakonit, omogućavajući ponovo jedan novi krug oplodnje kapitala.

Prva i druga generacija bandi generiraju opći kriminalitet i nasilje, privredni kriminal i korupciju, a njihovi poslovi mogu biti označeni kao ilegalna ekonomija, terorizam, narko-kriminal ili kompleksna sigurnosna situacija. Prijetnja su prije svega sa aspekta javne sigurnosti. Oni se nameću u zajednici kao sila i kao takvi dolaze u konflikt sa policijskim snagama i nadležnim tijelima i tad su spremni upotrijebiti nasilje. Mogu postati faktor destabilizacije suvereniteta i nacionalne sigurnosti kada usljed loših procjena upotrijebe nasilje pa potom na politički pritisak javnosti i jak medijski odjek ubistava novinara, sudija, svjedoka, ili otmica istih i sl. krivičnih djela izazovu percepciju ugoženog društva kod javnosti. To je obično jak argument za politiku i policijske snage da se radikalno obračunaju sa tim bandama.

¹³ Vidi: Dnevni avaz, vidi također: http://www.totalportal.hr/article.php?article_id=238847, Mafija najuspješnije poduzeće u Italiji, ili <https://www.slobodnadalmacija.hr/Novosti/Svijet/Svijet/tabid/67/articleType/ArticleView/articleId/8235/Default.aspx>, Kalabrijska zločinačka organizacija ostvaruje veći BDP od nekih država

Najnovija treća generacija kriminalnih organizacija je:

- u stanju da djeluje makroekonomski i makropolitčki na državu,
- prijetnja su i sa aspekta javne, ali prije svega sa aspekta nacionalne sigurnosti,
- transnacionalni i nacionalni organizirani kriminal predstavljaju prijetnju unutrašnjoj sigurnosti preko korupcije čime podrivaju osnovne ekonomske i političke strukture, mijenjaju vrijednosti u društvu i čineće ključne institucije neefikasnim i nekorisnim, čime ugrožavaju zajedništvo i solidarnost u društvu, povjerenje u vladu, a time postaju i prijetnja unutrašnjoj i regionalnoj stabilnosti. Povezuju se sa drugim sličnim strukturama čime utiču na regionalnu stabilnost i mir. Treća generacija bandi ne samo da apsorbira i uključuje u svoje aktivnosti prve dvije generacije bandi nego su oni sada u ustanju da svoje kriminalne aktivnosti kombinuju i usklađuju kroz legalne ekonomske i političke aktivnosti određene države. Oni su u mogućnosti da pruže svaku zaštitu i pomoć svojim članovima, a vođe postaju moćni bosovi kakvi su šefovi narko kartela. Oni su toliko jaki da pokušavaju ili da direktno ostvare kontrolu nad zemljom ili da ostvare kontrolu nad dijelom teritorija u koje bez straha od prisustva ili aktivnosti državnih policijskih ili vojnih snaga obavljaju kriminalne aktivnosti kao biznise. Primjer ovakvih organizacija nalazimo u Južnoj Americi.

Posljedica prisustva sve tri generacije bandi jeste da raste:

- statistika kriminala koja dovodi u pitanje funkcionisanje države,
- potreba za drastičnim promjenama u funkcioniranju državnog aparata i poduzimanju mjera socijalne, ekonomske i propagandne politike.

Ukoliko država to nije u mogućnosti dolazi do gubitka autoriteta i uticaja državnih institucija, a time i njenog suvereniteta koje se manifestuju u nemogućnosti da kontroliraju život pa čak i teritoriju države. Ta erozija države nije jednokratna nego se postepeno stanje od lošeg pretvara u gore, čime državne institucije postaju gubitnik stvarajući novi ciklus nasilja i kriminalnih aktivnosti koje prati povećanje neefikasnosti državnih institucija, ekonomskog propadanja stanovništva, političke i ekonomske nestabilnosti.

3. IZAZOVI NADZORA NAD RADOM OBAVJEŠTAJNO-SIGURNOSNIH SLUŽBI

Obavještajni rad je ograničen sa tri izazova¹⁴:

- operativnim (na koji način funkcioniraju i saraduju same službe i limitiran je njihovom samostalnošću),
- strategijskim (sa kojim stepenom vjerovatnoće se rezultati rada obavještajno-sigurn. službi potvrđuju u područjima za koja su nadležne i limitiran je profesionalnošću pripadnika),
- moralno-socijalni (odnos sa korisnicima rezultata rada, javnošću, medijima i njihova percepcija službi, a određena je nivoom znanja na osnovu kojih mogu tražiti adekvatne informacije na koje imaju pravo od obavještajno-sigurnosnih službi).

U fokusu nadzora nad obavještajnim službama su sljedeća pitanja vezana za obavještajne službe:

- **Operativni neuspjesi, kao što je propust da se predvide teroristički napadi, napadi drugih država, neuspjesi i razotkrivanje tajnih operacija ili** neposjedovanje znanja i vještina koje bi pomogle da se isti onemoguće;
- **Organizacioni nedostaci, kao što su nesaradnja sa drugim obavještajnim službama i vladinim ministarstvima, otpor prema reorganizaciji i reformi;**
- **Demokratska zloupotreba, uključujući kršenje građanskih prava na privatnost,** nesaradnja s drugim ograncima vlade, parlamentom i sudovima, nezakonita privođenja, loše postupanje (čak i mučenje) zatvorenika, nezakonite tehnike ispitivanja, transfer pritvorenika u zemlje sa blažim standardima po pitanju upotrebe prisile u ispitivanju (radi iznuđivanja informacija), saradnja sa političarima koji pristaju na zloupotrebe i politizaciju obavještajnih podataka.¹⁵

“Pravni standardi i najbolji načini djelovanja moraju se razvijati na četiri razine nadzora obavještajnih i sigurnosnih službi. Svaka od tih razina može se smatrati jednim slojem demokratskog nadzora koji je obuhvaćen sljedećim slojem:

¹⁴ Prema: Gill, Peter and Phythian, Mark “Intelligence in an Insecure World”, Polity Press, UK, 2006 pp.90-95, Boraz, Steven and Bruneau, Thomas “Democracy and Effectiveness”, Journal of Democracy, Volume 17, Number 3, July 2006, National Endowment for Democracy and The John Hopkins University Press, 17,3; Alumni – Research Library, pp.29-30, Ranson, Howe *The Intelligence Establishment*, 1970, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, USA p. 225, prilagođeno u odnosu na: Radu Constantin Rădea, Democratic control of the intelligence sector in Romania, the 4th European Consortium for Political Research, Pisa, 6-7th September 2007. str. 7,8

¹⁵ DCAF Backgrounder, Savremeni izazovi za obavještajnu zajednicu, www.dcaf.ch

- unutarnja kontrola na razini agencije ili stručna
- izvršna kontrola
- parlamentarni nadzor
- nadzor koji provode neovisna tijela za nadzor ¹⁶ (ili građanska)
- a ako se uzme u obzir i nadležnost vrhovnog ili nekog drugog suda (u Bosni i Hercegovini sud BiH) koji odobrava mjere obavještajno sigurnosnih službi, postoji i sudska kontrola.

Bez obzira na nivo i vrstu nadzora moraju se imati uvijek na umu četiri pitanja vezana za obavještajne službe¹⁷:

- Da li ovaj stakeholders (zainteresirani subjekt kontrole) može obezbjeđiti određeni nivo korisnosti kod odučivanja – uticati vlastitom moću na praksu rada obavještajne službe, Da li ovo tijelo može obezbjeđiti određeni nivo kriterija za etičke aspekte donošenja odluka,
- Da li se rezultat njegove analize može upotrijebiti da utiče na odluku radi djelovanja u određenom smjeru (da daje rješenja problemskog pitanja),
- Da li je suština same politike i sama priroda tajnih ili prikrivenih operacija obavještajnih i drugih službi van etičkog razmatranja (likvidacije, otmice, mučenja i torture, djelovanje protivno povelji UN-a i drugim dokumentima međunarodnog prava).

Pravila nadzora na bilo kojem nivou su fokusirani na:

- zaštitu agenciju i pripadnike službe na terenu kako u pogledu identiteta, fizičke sigurnosti, ali i njegovog djelovanja,
- zaštitu osobe/a koje vode istragu o zloupotrebama ob. službi.

Pitanje balansa između efikasnost rada obavještaj. sig. službi koja se zasniva na tajnosti i suprotne potrebe za demokratskom kontrolom-zaštitom socijalnih-ustavnih vrijednosti preko transparentnosti njihovog djelovanja **postize se odgovorom na pitanja: ko i na koji način vrši nadzor rada obavještajnih službi.**

Kod nadzora obavještajnih službi se pojavljuju različito moćni i zainteresirani subjekti¹⁸:

¹⁶ Modificirano, a prema : H. Born, I. Leigh: Postizanje odgovornosti u obavještajnoj djelatnosti, Pravni standardi i najbolji načini nadzora obavještajnih agencija, DCAF, ISBN 92-9222-029-2, Oslo, 2005.

¹⁷ Korišteno kao podloga i prilagođeno u odnosu na: D. A. Petkus, Stakeholder Analysis Applied to Covert and Clandestine Operations/ Ethical and Realpolitik Considerations , 20 February 2009, slajd br. 10, 11.

¹⁸ Modificirano i prilagođeno u odnosu na: D. A. Petkus, Stakeholder Analysis Applied to Covert and Clandestine Operations/ Ethical and Realpolitik Considerations , 20 February 2009, slajd br. 10, 11.

Visoko zaniteresirani subjekti

- (visoki interesi visoka moć)   **(Visoki interes niska moć)**
- Šef izvršne vlasti   Subjekti prem kojima djeluju OB. SI
- Zakonodavni organ   Saveznici, Stanovništvo
- Pravosuđe

KONTROLORI

- Politička elita i osobe koje imaju neformalnu vlast
- Obavještajne agencije, vojska,
- Strane države i savezi

Drugi nivo zaniteresovanih subjekata IGRAČI

- Lobisti
- Akteri zakulisnih igara u kabinetima
- Mediji
- Same obavještajne službe i njihovi pripadnici koji vode vlastite igre

“Istinska kontrola obavještajno sigurnosnih službi je determinisana sa tri faktora¹⁹:

- osnovnim pretpostavkama ili shvatanjima o njima samima i njihovoj ulozi u glavama najvažnijih političkih faktora,
- značajem obavještenja koje posjeduje politički faktori, a koje je obezbjedila služba koja treba da bude kontrolisana,
- volja ovih političkih faktora da kontrolu ovih službi učini efikasnom.

4. SARADNJA OBAVJEŠTAJNIH SLUŽBI I AKADEMSKE ZAJEDNICE

Kao profesija obavještajni rad se može definisati sa tri kriterija ekspertnost, pripadnost organizaciji i odgovornost.²⁰ Ekspertiza podrazumjeva sposobnost za prikupljanje, analizu, kontraobavještajno djelovanje i pri-

¹⁹ R. Howe 'The Intelligence Establishment', 1970, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, USA p.249 , a prema: R. C. Ragea, Democratic control of the intelligence sector in Romania, the 4th European Consortium for Political Research, Pisa, 6-7th September 2007. str.17.

²⁰ The classic work on the military as a profession is Samuel Huntington, *The Soldier and the State* (Cambridge: Harvard University Press, 1957). The most useful additions and critiques include Bengt Abrahamsson, *Military Professionalization and Political Power* (Beverly Hills: Sage Publications, 1972); Peter D. Feaver, "The Civil-Military Problematique: Huntington, Janowitz, and the Question of Civilian Control," *Armed Forces & Society* (Winter 1996), 149-177; and Samuel E. Finer, *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics* (New York: Praeger Publishers, 1962). A prema: Bruneau, K. R. Dombroski, REFORMING INTELLIGENCE: THE CHALLENGE OF CONTROL IN NEW DEMOCRACIES, ccmr.org/public/library_file_proxy.cfm/lid/.../reforming_intelligence.pdf, str. 20.

kriveno djelovanje. Pripadnost organizaciji ogleda se u sistemu ulaska i izlaska iz nje, te u samom procesu rada koji je obilježen potrebom za tajnošću. Odgovornost se ogleda u svijesti da se služi interesima odbrane domovine.

Tradicionalno akademska zajednica je vezana sa sistemom sigurnosti ili odbrane preko vojnih akademija, policijskih akademija ili adekvatnih studijskih programa na civilnim fakultetima. Ove prve dvije vrste institucija su najčešće vezane za ministarstva koja utiču na nastavne planove i programe koje prilagođavaju potrebama školovanja vlastitih kadrova. Univerziteti i fakulteti među kojima su i oni najstariji na svijetu imaju institute za međunarodne studije, centre za terorizam, center za istraživanje kriminala i nasilja, centre za istraživanje konflikata, centre za sigurnosne studije itd. Ti centri izdaju publikacije, imaju arhivski građu i imaju zadatke:

- da teorijski i empirijski stvore osnovu za razumjevanje i djelovanje politike u složenom, dinamičnom i multikulturalnom ambijentu;
- preko tih centara stvaraju se studijski programi koji odgovaraju potrebama država i saradnje u akademskoj razmjeni;
- realizuju se konferencije u oblasti od interesa kako bi se analizirala određena pitanja o budućnosti, ili sadašnjim problemima;
- poseban slučaj su privatni entiteti koji stvaraju vlastite fondove kojima plaćaju istraživanja ili sami vrše istraživanja za vlastite potrebe (npr. radi investiranje u nekoj zemlji prave procjene).

Opšta polazišta kod razmatranja problema saradnje obavještajno-sigurnosnih službi i akademske zajednica su²¹:

- rast potreba za donošenjem odluka u sve zahtjevnijem okruženju i potreba za efikasnijom zaštitom nacionalne sigurnosti, a sa time i efikasnijeg obavještajno- sigurnosnog djelovanja;
- smanjivanje mogućnosti kompromitiranja obavještajno- sigurnosnih službi;

---

²¹ "There still exists a need for academic research into the methods and techniques applicable to intelligence analysis. This requirement is becoming increasingly important as intelligence objectives become more dynamic. Traditionally, the principles of freedom of speech, enquiry and thought have conflicted with the principle of secrecy which is governed by the 'need to know' principle. Keesing states that, *'higher education's role as one of the checks and balances on government is a well-established fact not only in the United States but around the world'*. Substantiating his argument, he refers to the frequency with which universities are closed during coups and times of social crises." Izvor: H Keesing, *Academics and Analysts: Fraternity or Fratricide?*, *Military Intelligence and the Universities*, Westview Press, Boulder, Colorado, 1984: p 45. , a prema: *Shaun Mc Carthy*, *The Relationship between the Academic and Intelligence Communities in a Post-apartheid South Africa*, *BA-Hons (Strategic Studies)*, UNISA, Published in South African Defence Review Issue No13, 1993, <http://www.iss.co.za/pubs/asr/SADR13/McCarthy.html>

- djelovanje ovog inače zatvorenog sistema prema javnosti i demokratizacija okruženja.

„Razvoj civilnih ekspertiza može proizvesti dugoročne koristi podržavajući razumjevanje novih sigurnosnih izazova i potrebe za transformacijom kod javnosti. Napor da se izgradi sigurnosna konstrukcija koja prepoznaje javni interes u poslovima sigurnosti pomaže da se pobijedi apatija javnosti i da se ubrza javna podrška za strateška i multilateralna pitanja sigurnosti i obavještajnih poslova²².“

5. OPIS OKRUŽENJA

Okruženje u kojem savremene obavještajno-sigurnosne organizacije djeluju karakteriše potreba za brzim prikupljanjem podataka, analizama i donošenjem odluka, gotovo u realnom vremenu. Poseban problem su šire pojave i trendovi koje zahtjevaju interdisciplinarno posmatranje dinamičnih, kompleksnih i stohastičkih fenomena. Samo okruženje postaje nasilno, pri čemu raste rizik za pojedince, a područje koje predstavlja prijetnju je međusobno povezano i ofanzivno okrenuto realizaciji vlastitih interesa (organizirani kriminalitete, terorizam, privatni entiteti).

Raste potreba za demokratizacijom i kontrolom zakonitosti postupanja samih službi kao imperativa pravne države, a istovremeno rastu zahtjevi za izgradnjom kapaciteta i izvora koji su agilni i budni na promjene što predstavlja imperativ dobrog menadžmenta ovim službama. Javlja se potreba za podešavanjem optimalnih ljudskih resursa kako u kvantitativnom tako i kvalitativnom aspektu koji se grade sve više na talentima sa specifičnim znanjima i vještinama, koji su u stanju da realizuju svoj puni potencijal sa ličnim integritetom i koji do punog izražaja dolazi u ambijentu kojeg karakteriše sklonost ka tajnosti, profesionalnoj etici i birokratskom načinu vođenja organizacije što sve nekada vodi u sukob te vrijednosti. Svaka organizacija ima svoju kulturu odnosno subkulturu i ona govori mnogo toga o njoj samoj i o njenim zaposlenima. “U slučajevima sigurnosno obavještajnih agencija njihova uloga je osnažena tajnošću i autonomijom do takve mjere da postaje organizaciona paranoja. One se same ne mogu strukturalno i zakonski transformisati; nego to zahtjeva najširu pažnju u kontroli, regrutiranju, treningu i nadzoru”.²³ Izgradnja kulture liderstva i profesiona-

²² T. Babos, *Regulating the Intelligence System and Oversight in the Hungarian Constitutional Democracy* Naval Postgraduate School, Monterey, California, Thesis, June 2003, str 30.

²³ P. Gill, *Policing Politics: Security Intelligence and the Liberal Democratic State* (London: Frank Cass, 1994), 241., a pema: R. G. Swenson, S. C. Lemozy, *Comparative Perceptions of Intelligence Professionalism in South and Central America*, Center for Hemispheric Defense Studies, REDES 2002, Research and Education in Defense and Security Studies, August 7-10, 2002, Brasilia, Brazil, Panel on Intelligence Professionalism, str. 2.

lizma, tehničkog osavremenjivanja, izgradnja etičnog djelovanja i održanje integriteta je izazov i za obavještajnu i za akademsku zajednicu koja je okrenuta sistemu sigurnosti unutar modernih trendova za 21 vijek. "Ciljevi koji su izraženi kao nacionalni ciljevi izvedeni su iz nacionalnih vrijednosti i interesa. Načini su modaliteti djelovanja kojima se ostvaruju ciljevi. Sredstva su resursi (ljudi, materijali, novac, snaga, logistika, itd.) potrebni da bi se podržao svaki modalitet djelovanja. Ako ciljevi, načini i sredstva nisu kompatibilni i uravnoteženi koncepcija znanja biti će ugrožena. Što je veća neravnoteža to je veći i rizik. Informacijsko doba mijenja sva tri elementa ove jednadžbe koncepcije znanja"²⁴.

"Samo snažno civilno tijelo može harmonizovati kapacitete obavještajnih službi sa nacionalnim ciljevima, zadacima i finansijskim resursima²⁵" u funkciji stvaranja znanja i moći vezano za njegovo posjedovanje i upotrebu.

Znanje kao resurs nije potrošivo, naprotiv, to je jedini resurs koji se uvećava i kvalitetom obogaćuje sa svakim dodatnim korištenjem. U dobu informacionih tehnologija uz postojeće znanje kao osnove novo znanje se proizvodi sve lakše i jeftinije. Ono korisniku omogućava preusmjeravanje fizičke moći protivnika kroz njegovu kontrolu putem redefinisanjem vlastitih ciljeva i načina realizacije što oponenta ostavlja ili bez izbora ili mu taj izbor čini neekonimičnim i nesvršishodnim. S druge strane kako je znanje najoskudniji resurs to opet dovodi do toga da znanje traži koooperaciju drugog znanja i povezivanja radi njegove sinergije i ekonomičnosti cijelog procesa. To dovodi do stvaranja mreže mreža naročito u sferi koja se isključivo temelji na moći znanja odnosno obavještajno-sigurnosnih službi. Otuda se obavještano sigurnosne službe počinju ponašati poput globalnih korporacija koja slijedi nacionalne ciljeve kroz oblikovanje konkurentskih prijetnji i tražanju partnera. Službe koje kontrolišu protok informacija kontroliraju ne samo protivnika nego i partnera postajući gravitacijski centar na koji se oslanjaju drugi centri u odlukama i svakodnevnim aktivnostima u politici, kulturi, tehnologijama. To zahtjeva da se generiranje znanja za obavještajno sigurnosne službe vrši oko onih tačaka koje se mogu označiti kao institucije koje oblikuju upotrebu znanja.²⁶

²⁴ Nacionalne vrijednosti i nacionalni interesi u informacionom dobu, <http://zaklada-hanzekovic.ijf.hr/2003/slucuj.pdf>

²⁵ T. Babos, *Regulating the Intelligence System and Oversight in the Hungarian Constitutional Democracy* Naval Postgraduate School, Monterey, California, Thesis, June 2003, str 30.

²⁶ S nekim promjenama u značenju pojmova koje zbrajamo, koncepcija uporabe znanja uklapa se u: Simbolima jednadžba koncepcije: Koncepcija (stara) = ciljevi + načini + sredstva, se mijenja u:

^{Kon}cepcija uporabe znanja = Kooperativna/Dinamička + Kontrola Čvorova + Vrijedne Informacije konkurencija & Organizacijska Prilagodba x Iskustvo, KUZ = (K/DK) + (KČ & OP) + (VI x I).

6. POMOĆ AKADEMSKE ZAJEDNICE OBAVJEŠTAJNOJ ZAJEDNICI U ISTRAŽIVANJIMA

Kao i u svakom dvostranom odnosu mogu se utvrditi konkretne prednosti i nedostaci tih odnosa usljed postojećih formalnih i suštinskih zapreka kao i obostranih interesa i koristi.

Zapreke u saradnji postoje, nisu neotklonjive, i način rješavanja je institucionalni. Nezavisnost akademske zajednice je prva stvar koja priječi taj odnos. Problem nezavisnosti akademske zajednice odnosi se na korištenje informacija vezano za regrutaciju i izbor kadrova za potrebe sigurnosno-obavještajnog aparata. Ako se i školuju pojedinci unutar univerziteta za studijske smjerove iz oblasti sigurnosti akademska zajednica se ne smije koristiti u lovu na talente za obavještajnu zajednicu, jer to je posao obavještajne zajednice²⁷.

S druge strane, kao zapreka u saradnji je i neprihvatljivo prisustvo obavještajne zajednice unutar akademske zajednice koja bi mogla narušiti slobodu govora i integritet naučnih radnika.

Osnovni zadatak akademske zajednice je biti u neku ruku savjest jednog društva, pokušavajući razumjeti pravu prirodu društvenih fenomena i njihovih uzroka, kritikovati postojeća rješenja i davati preporuka za poboljšanje i promjenu nabolje, dok zadatak obavještajne zajednice nije da mijenja nego da štiti postojeći poredak i informiše vladu u pogledu stanja zaštite osnovnih vrijednosti i zaštite njenih institucija. U konačnici cilj može biti i identičan, ali se mehanizmi djelovanja razlikuju. Prisustvo obavještajne zajednice unutar akademske zajednice vodi zatvaranju te

---

^{Kon}cepcija znanja usredotočuje se na strateškog brokera u stvaranju pravila informacijskih mreža. Kooperativna i dinamička kontrola dozvoljava nam da slijedimo naše nacionalne sigurnosne ciljeve u dogovoru s drugim nacijama, istovremeno oblikujući konkurenciju. Kontrola mrežnih čvorova dodaje vrijednost informacijama, jačajući informacijsku dominaciju, uz istodobno onemogućavanje dominacije drugih. Organizacijska prilagodba savladava paradoks produktivnosti i osigurava da iskoristavamo informacijske mreže do njihovog maksimuma. Konačno, koncepcijska uporaba znanja zahtijeva informacijsku dominaciju koja proizlazi iz vrijednosti informacija poboljšanih iskustvom. Koncepcijska uporaba znanja izlaže se određenom stupnju rizika osim ako ne uravnotežimo sve elemente jednadžbe. Ipak mogu nastati neuravnoteženi uvjeti ako kooperativna i dinamička konkurencija nije navedeni cilj strategije, te ako ne kontroliramo mrežne čvorove, ako produktivnost trpi jer se organizacija nije stvarno prilagodila tehnologiji ili ako pak je vrijednost informacija visoka, ali je iskustvo za iskorištavanje tih informacija malo. "Nacionalne vrijednosti i nacionalni interesi u informacionom dobu, <http://zaklada-hanzekovic.ijf.hr/2003/slucaj.pdf>

²⁷ "Universities should not become voluntarily involved in talent-hunting on behalf of the intelligence agencies. This does not mean that this activity will not take place. It is only logical that one of the prime hunting grounds for talent will always be the campus. Traditionally, the South African intelligence agencies recruited informers among the student fraternity". *Shaun Mc Carthy*, *The Relationship between the Academic and Intelligence Communities in a Post-apartheid South Africa*, *BA-Hons (Strategic Studies)*, *UNISA*, Published in South African Defence Review Issue No13, 1993, <http://www.iss.co.za/pubs/asr/SADR13/McCarthy.html>

zajednice naspram međunarodne saradnje i nepovjerenje prema njoj od strane drugih akademskih zajednica u svijetu, a akademske radnike iz domena pitanja sigurnosti stavlja pod nepotrebnu pasku.

Saradnja akademske zajednice, obavještajnog i sektora sigurnosti u dodirnim tački može doprinijeti:

- razvoju i razumjevanju novih znanja i metodologija, razumjevanju ključnih sigurnosnih, ekonomskih, političkih i tehnoloških pitanja,
- kooperacija pomaže da korisnici nalaza ovih službi koji su inače vrlo malo u stanju da vrednuju konačne produkte njihovog rada (jer nemaju niti ulazne podatke niti poznaju metodologiju rada obavješt.-sigurnosnih službi) te iste nalaze sagledavaju u širem kontekstu upoznavajući se i sa nalazima iz otvorenih izvora do kojih dolazi akademska zajednica i istraživači. Akademska zajednica može pomoći u uspostavi standarda za provjeru metodologije i kvaliteta informacija i kvaliteta odluka koje se donose kao i strateških prioriteta. Princip „kreativnih analiza“ (ekspertize iz određenih pitanja) stvaraju instrument da se kontroliše kvalitet rada obavještajnih službi, a ujedno se prave paralelni kapaciteti za korekciju budućih političkih odluka vlade i najvažnijih tijela, najčešće iz otvorenih izvora.

Rad obavještajni službi regulisan je zakonom, principima rada tih službi, ustavom i demokratskim principima, a uloga komisija za nadzor obavještajnih službi je da balansiraju potrebu za tajnošću i potrebu za uključivanjem javnosti, a u sklopu nje i akademske zajednice, odnosno pojedinca iz akademske zajednice u određenim pitanjima od interesa.

Uspostava instituta koji mogu biti povezica akademske zajednice i obavještajnih službi u konačnici ima za cilj da manje kompromituje akademsku zajednicu u pogledu osjetljivih pitanja iz domena sigurnosti, jer kanališući javnost rada kroz publikacije, izdavačku djelatnost i organiziranje seminara u oblasti ne dira u integritet naučnih radnika zbog veze sa obavještajno sigurnosnim sektorom, odnosno prikupljanjem i analizom podataka osjetljivi i koji mogu imati i karakter tajne²⁸. Uspostava foruma i javnih rasprava o određenim pitanjima može demistificirati tajnost rada i smanjiti

²⁸ U protivnom ako neko prikuplja podatke koji su označeni kao tajna ili ako nemaju karakter tajnosti sami po sebi nego bi takav karakter dobili kombinovanjem sa drugim podacima u procesu analize moglo bi se raditi i o nekom od krivičnih djela „Špijunaže“ ili „Odavanja tajne Federacije“ čime bi se moglo ući u inkriminisanu zonu. Takođe postoji i osnov isključenja kažnjivosti predviđen u čl. 158 KZ FBiH st.5. koji predviđa da „Nema krivičnog djela iz stava 2. ovog člana ako neko objavi ili posreduje u objavljivanju tajne Federacije čija je sadržina suprotna ustavnom poretku Federacije, s ciljem da javnost otkrije povredu ustavnog poretka Federacije ako objavljivanje nema štetne posljedice za sigurnost Federacije“. Krivični zakon FBiH, „Službene novine FBiH“, br. 36/03,37/03,21/04,69/04,18/05 i 42/10.

tenzije i povećati uzajamni protok informacija. Unaprjeđivanje univerzitet-skih i fakultetski studijskih programa koje se temelje na razvoju spoznaja u područjima koja pokrivaju interese nacionalne sigurnosti i stvarnih potreba nadležnih tijela nisu suprotni principima nauke i demokratije.

7. MOGUĆI MODALITETI SARADNJE

Moguće je podijeliti uslovno nekoliko modaliteta saradnje između obavještajno-sigurnosnog sektora i akademske zajednice.

- Modalitet odnosa između obavještajnog sektora i akademske zajednice koji se zasniva na principu striktnosti odvojenosti teorijski je moguć, ali u praksi nije izvodljivi.
- Odnos na principu kontrole akademske zajednice od strane obavještajno-sigurnosne zajednice karakterističan je za totalitarne režime, ali i u njima nije potpuno moguće kontrolisati akademsku zajednicu, naprotiv to je nekada vrlo opasno po režime.
- Modalitet saradnje na principima demokratskog i otvorenog društva omogućava izgradnju sinergijske veze uz zadržavanje nezavisnosti i osobenosti svake od zajednica u korist demokratskog društva i države. Ovaj modalitet saradnje se temelji na formiranju instituta, studijskih / istraživačkih grupa, studija za sigurnosti, populariziranja u javnosti pojedinih pitanja iz oblasti sigurnosti, istraživanja pojedinaca, edukaciju i trening iz problemske oblasti u saradnji sa zvaničnim obavješt.-sigurnosnim institucijama i njihovim osobljem za trening i edukaciju, kao i nastavnih planova i programa na univerzitetima.

Doprinos akademskih institucija u razvoju menadžmenta u obavještajnom sektoru je nemjerljiv, i to kroz razvoj boljeg i otvorenijeg okruženja za razumjevanje pitanja od značaja za obavještajne službe i vladu te zemlje kao i akademsku zajednicu.

Obavještajni sektor ima potrebu za ljudima koji imaju jake istražno policijsko/obavještajne vještine i posjeduju metodologije rada kao i niz personalnih karakteristika koji odgovaraju profilu zadataka. "Fokus na obavještajni rad kao profesiju je posebno pogodan, jer, više nego i u jednoj drugoj profesiji, osobe su kontrolisane, čak i u demokratiji, profesionalnim normama više nego li izvana mehanizmima kontrole kao što je nadzor".²⁹

²⁹ T. C. Bruneau, "Controlling Intelligence in New Democracies," *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 14, no. 3 (Fall 2001): 334. a prema : Russell G. Swenson , Susana C. Lemozy, *Comparative Perceptions of Intelligence Professionalism in South and Central America*, Center for Hemispheric Defense Studies , REDES 2002, Research and Education in Defense and Security Studies, August 7-10, 2002, Brasilia, Brazil, Panel on Intelligence Professionalism , str 2.

Primarno sve aktivnosti regrutacije osoblja provode obavještajno sigurnosne agencije i ostale policijske agencije kroz njihov pronalazak, angažiranje, edukaciju, trening i razvoj karijera.

Kao dio širih veza obavještajno-sigurnosne i akademske zajednice pojavljuju se i individualne veze obavještajno sigurnosnog osoblja koje je imalo svoje dodiplomske i postdiplomske studije na raznim fakultetima sa osobljem i organizacijom akademske zajednice. U većini slučajeva saradnja je na ad hoc osnovi, a veze agencije i osoblja u akademskoj zajednici se temelje na interpersonalnoj relaciji. Sistemski pristup razvoju obavještajnih zajednica vrši se kroz programe edukacije i treninga koji se obavljaju u institucijama agencija bez formalnih veza sa bilo kojim fakultetom ili univerzitetom i kao takva je ograničenog dometa i tematski vrlo uska i svedena na neke specifične kompetencije i pitanja. Širi sistemski pristup razvoju saradnje sa obavješt. zajednicom se ogleda u definisanju studijskih formalnih programa edukacije na univerzitetima i fakultetima. Uz to akademska zajednica se može koristiti vrlo efikasno za razvoj metodologija i analitičkih vještina, kao i stavljanje na raspolaganje konačnih zaključaka tih analiza iz otvorenih izvora i ugradnju demokratskih standarda i principa u djelovanje obavještajno - sigurnosnog sektora.

Političko, ekonomsko-socijalno, tehnološko okruženje zahtjeva objektivna posmatranja koja se manifestiraju u vidu strateške informacije. Akademska zajednica je u stanju doprijeti bezbjednosti zemlje na način na koji neće kompromitirati obavještajnu zajednicu niti njene izvore, a biće od neizmjerne koristi. Razlozi da se akademska zajednica uključi u neka strateška pitanja sigurnosti su :

- akademska zajednica je pogodnije okruženje za slobodno izražavanja koje uključuje i pravo da se pogriješi u stavovima i procjenama, pri čemu se to ne smatra katastrofalnim, nasuprot tome obavještajna zajednica se vodi načelom potrebno da zna, koje nekada ide do paranoje, a osjetljivost na pogrešne procjene su izjednačene sa katastrofalnim, što ruši povjerenje u cijeli sistem;
- s druge strane akademska zajednica je nezavisna i kada djeluje prema vladinim institucijama i prema javnosti, što nije slučaj sa obavještajnom zajednicom;
- akademska zajednica više pažnje posvećuje formi i metodologiji što nije slučaj sa obavještajnom zajednicom koja je voljna prekršiti principe demokratije i pravne države radi zadovoljenja interesa konzumnata njihovih produkata³⁰;

³⁰ Academics, on the other hand, tend to place greater emphasis on scientific procedure and the integrity of freedom of the individual and his or her rights in a democratic society. As a result, their responses to the opera-

- obje zajednice u osnovi imaju slično razmišljanje i sličnu metodologiju u problemskoj oblasti kao i cilj dolaska do objektivne istine.

Razlika između ove dvije zajednice je u tome da akademska zajednica kritikuje u javnosti i vrši promociju demokratskih načela, što nije imanentno radu sigurnosnih i obavještajnih službi. Jedna velika prednost akademske zajednice je da može reći isto ono, ali i suprotno od onog što misli obavještajno sigurnosna zajednica. I obavještajna zajednica bi trebala biti nestranačka kao i akademska zajednica vođena načelima struke i nauke, jer javnost i zajednica u jednoj zemlji ima pravo na informacije o svim prijetnjama, naročito kontroverznim i prema tome mnogo je pogodnija akademska zajednica nego li su to obavještajne službe koje od konzumenta svojih usluga traži obavezu čuvanja tajne i zahtjev provjere sigurnosti.

Za neka pitanja je potrebno da javnost zna na isti način kao i donosioci odluka u vladi, čak je potrebno da javnost bude na dijametralno suprotnom stajalištu radi zaštite demokratskih principa i principa pravne države, a za što uvijek nije podobna i spremna obavještajna zajednica jer ona odgovara prije svega vladi, a unutrašnji mehanizmi djelovanja su birokratski.

Svijet u kojem živimo je svijet deficita. U njemu se za oskudne ljudske resurse bore generalno privatni i javni sektor, dok za specifične i talentovane ljudske resurse koji su limitirani ograničenim mogućnostima školovanja, sve složenijim psihofizičkim zahtjevima, zahtjevima znanja jezika, subkulturne definisanosti, nacionalnog, etničkog, vjerskog ili rasnog porijekla, skolonosti za izgradnjom ili već postojećim interpersonalnim relacijama i uticajem (subjektivna tehnika), ograničenjima zbog zahtjeva provjera sigurnosti kao i ličnom motivisanošću sam se obavještajni rad za razliku od unutrašnje sigurnosti još više limitira.

Zahtjev svake obavještajno - sigurnosne agencije je da većina zaposlenih bude u srednjoj dobi razvoja karijere. Zemlje u tranziciji su se susrele sa problemom starih kadrova i novaka koji ne odgovaraju potrebama zrele obavještajno sigurnosne službe. Neke zemlje pokazuju povećanje troškova radi zapošljavanje novih kadrova u oblastima koje će biti buduće

---

tional methods of intelligence agencies range from tolerance to outright condemnation. An additional complication is the problem of political expediency versus science. This relates to the difference between homogeneity - an expectation from the consumers of intelligence that the analyst should display a sense of alignment with the consumer's objectives - and the academic practice of seeking the maximum possible number of answers to a specific problem. Keesing states that one of the problems related to the contention between academics and intelligence analysts is that, *the management of intelligence inexorably leads to convergent thinking*.⁵ H Keesing, *Academics and Analysts: Fraternity or Fratricide?*, Military Intelligence and the Universities, Westview Press, Boulder, Colorado, 1984: p 49., a prema : *Shaun Mc Carthy, The Relationship between the Academic and Intelligence Communities in a Post-apartheid South Africa, BA-Hons (Strategic Studies), UNISA, Published in South African Defence Review Issue No13, 1993, <http://www.iss.co.za/pubs/asr/SADR13/McCarthy.html>*

prijetnje ili koje su već sada postale akutne prijetnje. Za razliku od ranijih vremena novi zaposlenici u obv. sigurnosni službama vide profesiju i karijeru u isto vrijeme, ali i balans sa porodičnim obavezama, promjenama poslova unutar osnovnog zanimanja, ali i promjene kompletne karijere, odnosno izlaska iz biznisa, odnosno razvod sa službom.

Potrebno je pripremiti mehanizme transformacije i prilagodavanja obavještajno-sigurnosne zajednice kroz izgradnju sistema pronalaženja, zapošljavanja, treninga, plaćanja i drugih beneficija za kadrove.

Akademska zajednica može biti fokusirana i na:

- izgradnju svih mogućih otvorenih izvora, koji su budni i koji su u stanju da djeluju promptno, da odgovore na sve prijetnje nacionalne sigurnosti, naročito kada su u pitanju kompleksna strateška pitanja³¹.
- To zahtjeva informacionu arhitekturu, ljudske i organizacijske resurse. **Fokus treba biti na arhitekturi generiranja strateških informacija, a ne na uspostavljanju saradničkog odnosa sa pojedincima, jer bi to službu i pojedince kompromitiralo unutar civilnog društva.**

Akcije na kratki rok su usmjerene na porast svjesnosti kod donosilaca odluka u pogledu bliskih prijetnjih i trendovima opasnih pojava, analize informacija i prevencija o opasnim materijama, tehnologijama, opremi, za analizu kriminala i nasilja na domaćem, regionalnom i internacionalnom nivou, uspostava sistema saradnje sa civilnim društvom i uspostava kontrolnih mehanizama.

U edukacijskom domenu u kratkom roku se može raditi na razvoju i uspostavljanje kurseva za određena pitanja, razvoju i unaprjeđenju kurikuluma u studijskim programima koji su povezani sa obazovanjem u sferi sigurnosti, izgradnji vještina potrebnih u obavještajno-sigurnosnoj profesiji, izgradnji karijera u oblasti od interesa, davanju ocjene identičnosti programa sa drugim državama i pregled stanja u navedenoj oblasti.

Dugoročni cilj saradnje je dobiti bitku za talente naročito u oblasti kritičnih vještina. Po važnosti slijedi izgradnja kulture liderstva na svi pozicijama sa integritetom, etikom i vjerom u njihove sposobnosti koje su realne. Fokus bi trebao biti na:

³¹ "Against this background the influence of academia in promoting analytical methodology in the intelligence community, while simultaneously upholding democracy, would appear to some to be a paradox. In truth, however, these two principles are not irreconcilable. One of the major areas in which the academic community can contribute to the integrity and utility of intelligence analysis for policy-makers is the education of the consumer of intelligence as to the advantages of developing an atmosphere of cognitive liberalism, within which the analyst can 'speak his mind', free from the risk of being branded as opposed to the consumer's objectives". *Shaun Mc Carthy*, *The Relationship between the Academic and Intelligence Communities in a Post-apartheid South Africa*, *BA-Hons (Strategic Studies)*, UNISA, Published in South African Defence Review Issue No13, 1993, <http://www.iss.co.za/pubs/asr/SADR13/McCarthy.html>

- obavještajna zajednica mora korektno i precizno odrediti stepen tajnosti i prioritet u saradnji po svakom od slučajeva i svakog pojedinog podatka koji se koristi ili se proizvodi,
- u protivnom korisnik može sam sebe ograničiti u saradnji ili bespoštedno ograničiti naučnog saradnika u akademskoj zajednici da koristi rezultate vlastitog istraživanja,
- uspostaviti iste standarde i na drugoj strani, u akademskoj zajednici, što rezultuje uzajamnim povjerenjem,
- korisnik rezultata i naručilac posla iz obavještajne zajednice mora svjestan da bi diskreditacija značajno pogodila ugled i povjerenje obavještajne zajednice.

Dugoročno uloga ove zajednice treba biti orjentisana na anticipiranje promjena u oblastima od interesa i preventivno djelovanje. Preko nje je moguće obezbjediti kooperativne inicijative i razmjenu informacija kroz istraživanja, optimiziranje upotrebe postojećeg znanja, obezbjeđenje naprednih kurseva i treninga, izgradnja metoda za detekciju, identifikaciju nelegalnih aktivnosti, izgradnja informacija koje nisu poznate ili dostupne pojedinačnim korisnicima osim kroz jedinstvene ljudske i organizacione resurse, povezivanja različitih organizacija, neformalnih grupa kao i stimulisanje zajedničkih događaja.

8. ZAKLJUČAK

Svijet u kojem živimo je svijet deficita. U njemu se za oskudne ljudske resurse bore generalno privatni i javni sektor, dok za specifične i talentovane ljudske resurse koji su limitirani ograničenim mogućnostima školovanja, sve složenijim psihofizičkim zahtjevima, zahtjevima znanja jezika, subkulturne definisanosti, nacionalnog, etničkog, vjerskog ili rasnog porijekla, skolonosti za izgradnjom ili već postojećim interpersonalnim relacijama i uticajem (subjektivna tehnika), ograničenjima zbog zahtjeva provjera sigurnosti kao i ličnom motivisanošću čini obavještajni rad za razliku od unutrašnje sigurnosti limitiranim. Postoji mnogo sličnosti, ali i nekih ključnih razlika u poređenju obavještajne zajednice i akademske zajednice i njihovog doprinosa fenomenu nacionalne sigurnosti. Obavještajna zajednica bi trebala biti nestranačka kao i akademska zajednica, vođena načelima struke i nauke, jer javnost i zajednica u jednoj zemlji ima pravo na informacije o svim prijetnjama, a naročito o kontroverznim pitanjima. Za davanje nekih odgovora pogodnija je akademska zajednica nego li su to obavještajne službe koje od konzumenta svojih usluga traži obavezu čuvanja tajne i zahtjev provjere sigurnosti. Akademska zajednica može biti fokusirana na izgradnju svih mogućih otvorenih izvora, koji su budni i koji su u stanju da djeluju

promptno i da odgovore na sve prijetnje nacionalne sigurnosti, naročito kada su u pitanju kompleksna strateška pitanja. To zahtjeva informacionu arhitekturu, ljudske i organizacijske resurse. Fokus treba biti na strateškim informacijama uprotivnom bi je to kompromitiralo unutar civilnog društva.

LITERATURA:

1. D. A. Petkus, Stakeholder Analysis Applied to Covert and Clandestine Operations/ Ethical and *Realpolitik* Considerations , 20 February 2009, slajd br. 10, 11.
2. H. Born, I. Leigh: Postizanje odgovornosti u obavještajnoj djelatnosti, Pravni standardi i najbolji načini nadzora obavještajnih agencija, DCAF, ISBN 92-9222-029-2, Oslo, 2005.
3. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo vol.5, broj 2, 1998
4. M. Bošković, Organizovani kriminalitet, prvi deo- kriminološki i kriminalistički aspekti, Policijska akademija, Beograd, 1998,
5. "Nacionalne vrijednosti i nacionalni interesi u informacionom dobu, <http://zaklada-hanzekovic.ijf.hr/2003/slucaj.pdf>
6. R.A. Best, Intelligence Community Reorganization: Potential Effects on DOD Intelligence Agencies, Foreign Affairs, Defense, and Trade Division Order Code RL32515, Updated December 21, 2004
7. R. C. Ragea, Democratic control of the intelligence sector in Romania, the 4th European Consortium for Political Research, Pisa, 6-7th September 2007.
8. R. G. Swenson, S. C. Lemozy, Comparative Perceptions of Intelligence Professionalism in South and Central America, Center for Hemispheric Defense Studies, REDES 2002, Research and Education in Defense and Security Studies, August 7-10, 2002, Brasilia, Brazil, Panel on Intelligence Professionalism,
9. Savremeni izazovi za obavještajnu zajednicu, DCAF Backgrounder, www.dcaf.ch
10. S. Mc Carthy, The Relationship between the Academic and Intelligence Communities in a Post-apartheid South Africa, *BA-Hons (Strategic Studies)*, UNISA, Published in South African Defence Review Issue No13, 1993, <http://www.iss.co.za/pubs/asr/SADR13/McCarthy.html>
11. S. Tatalović, M. Bilandžić, Osnove nacionalne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb 2006.
12. T. C. Bruneau, K. R. Dombroski, *Reforming Intelligence: The Challenge of Control in New Democracies*, ccmr.org/public/library_file_proxy.cfm/lid/.../reforming_intelligence.pdf,
13. T. Babos, Regulating the Intelligence System and Oversight In The Hungarian Constitutional Democracy, Naval Postgraduate School , Monterey, California, Thesis June 2003
14. Krivični zakon FBiH ,Službene novine FBiH br. 36/03,37/03,21/04,69/04,18/05 i 42/10.
15. Zakon o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH br. 12/04
16. Kriminalne organizacije preuzimaju legalne poslove –Mafija zaraduje 130 milijardi eura godišnje, Dnevni avaz, četvrtak, 13 novembar, 2008., str. 26.
17. Mafija najuspješnije poduzeće u Italiji, http://www.totalportal.hr/article.php?article_id=238847,
18. Kalabrijska zločinačka organizacija ostvaruje veći BDP od nekih država, <https://www.slobodnadalmacija.hr/Novosti/Svijet/Svijet/tabid/67/articleType/ArticleView/articleId/8235/Default.aspx>,

THE ROLE OF THE ACADEMIC COMMUNITY IN THE DEMOCRATIC OVERSIGHT OF SECURITY INTELLIGENCE SERVICE

SUMMARY

The main goal of the paper is to point to opportunity of involving academic community as the key factor in production of knowledge for the main purpose of cooperation and democratic oversight of security intelligence services. Old fashion way of generating intelligence through the bureaucratic mechanism will no longer be able to compete with network based production and dissemination of information and knowledge. Security phenomena and their trends characterised by dynamics and complexity require interdisciplinary approach and raise an opportunity for cooperation between intelligence and security agencies and academic community. Both of these communities have similar characteristics, resources, methodology and similar goal - to find answers and look for the truth. That could be useful for the purpose of national security and democracy if the differences and specific nature of both sides such as the relationship with the government and society, attitude towards secrecy and publicity are taken into account. The main purpose of this cooperation could take a form of long term planning and identification of threats, better understanding of new security challenges, gaining public support, developing rare skills and management of agencies.

Key words: national security, academic community, security intelligence service, oversight of intelligence